

Gönderim Tarihi: 13.03.2017

Kabul Tarihi:21.04.2017

KIZIL AHMED BEY

Kızıl Ahmed Beg

Ahmet TOKSOY

Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi
Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Genel Türk Tarihi ABD Öğretim Üyesi
ahmet.toksoy@adu.edu.tr

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Kastamonu ve yöreleri İlhanlı hükümdarı Geyhatu tarafından Yaman Candar'a verilmesiyle Candar Oğulları beyliği kuruldu. Ebu Sait Bahadır Han'ın ölümünden faydalanarak İlhanlılarla ilişkisini kesip bağımsızlığını kazandı. Kızıl Ahmed Bey, kardeşi İsmail Bey'in yerine 1461'de Osmanlı himayesinde Candar oğulları beyliğinin başına geçti. Fatih, 1461'de yaptığı seferle beyliğin ülkesini Osmanlı topraklarına dâhil etti. Sultan, Kızıl Ahmed Bey'i Trabzon üzerine yaptığı sefere götürdü ve seferden döner dönmez Rumeli'de Mora Sancağını verdi. Ancak Kızıl Ahmed Bey Karaman-oğlu İbrahim Bey'e sığındı. Karaman hükümdarı Kızıl Ahmed Bey'e iyi muamelede bulunarak yanında kalmasını istedi ise de Osmanlı topraklarına yakın yerlerde kalmayı kendisine tehlikeli gören Kızıl Ahmed Bey, Ak-koyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın himayesine sığındı.

Anahtar Kelimeler: Geyhatu, Candar, Ahmed Bey, Fatih, Osmanlı

Abstract

The Principality of Jandarids were established with the allotment of Kastamonu and environs to Yaman Candar by the Ilkhanid ruler Geyhatu. Yaman Candar, benefiting from Abu Sait Bahadır Khan's death and cutting his relationship with the Ilkhanids, gained his independence. Kızıl Ahmed Beg, in place of his brother, Ismail Bey became the head of the Principality of Jandarids under the Ottoman protectorate in 1461. Mehmed II the Conqueror (Fatih), annexed the principality to Ottoman realm with an expedition in 1461. The Sultan took Kızıl Ahmed Bey to the expedition that he undertook against Trebizond and after this expedition he gave the sanjak of Morea in Rumelia to him. Yet Kızıl Ahmed Beg sought refuge in the entourage of the Karamanid İbrahim Beg. Although Karamanid ruler welcomed him and insisted that he would stay in his retinue, judging that it will be dangerous for himself to stay near to Ottoman lands, he defected to Aq Qoyunlu ruler Uzun Hasan.

Keywords: Geyhatu, Candar, Ahmed Beg, Fatih, Ottoman.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin çökmesi ile kurulan Türkmen beyliklerinden birisi de Kastamonu, Sinop ve çevresindeki Candar Oğulları'dır.

XIII. Yüzyıl sonlarında Selçuklu Sultanı II. Gıyas ed-Din Mesut'un ilk döneminde (1283-1298), Rükne d-Din Kılıç Arslan, bir gemi ile Kırım'dan Sinop'a oradan da Kastamonu'ya geldi. Bu sıralarda Kastamonu'da emir Çoban Hüsam ed-Din Alp Yörük'ün oğlu Muzaffer üd-Din Yavlak Arslan vali olarak bulunuyordu. Kılıç Arslan, Muzaffer üd-Din Yavlak Arslan'ı kendisine atabek yaparak sultanlığını ilan etti. Bunun üzerine İlhanlılar'dan yardım alan II. Gıyas ed-Din Mesut, kardeşine karşı harekete geçtiyse de başarılı olamadı ve hatta onun tarafından esir alındı. Mesut, kardeşine götürülürken ona yardıma gelmekte olan Şems ed-Din Yaman Candar, Sultan Mesut'u kurtardı ve çarpışmalarda Yavlak Arslan'ı öldürdüyse de Kılıç Arslan kaçmayı başardı (1292). Bu olaydan sonra Yavlak Arslan'ın dirliği olan Kastamonu ve yöreleri İlhanlı hükümdarı Geyhatu tarafından Yaman Candar'a verildi (Sevim-Yücel, 1990, s. 199). Böylece Candar Oğulları beyliği kuruldu. Şems ed-Din Yaman Candar'ın ölümünden sonra Şems ed-Din Süleyman Paşa geçti. Süleyman Paşa, Otuz yıl kadar hükümdarlık yaptı ve İlhanlı hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın ölümüne kadar (1335) İlhanlılara tabi kaldı. Süleyman Paşa, Anadolu'ya gelen İlhanlı Veziri ve beylerbeyi Emir Çoban'ı iyi karşıladı ve ona sadakatini arz etti. Bundan faydalanarak Sinop'u hâkimiyeti altına aldı. Ebu Sait Bahadır Han'ın ölümünden faydalanarak İlhanlılarla ilişkisini kesip bağımsızlığını kazandı. Bundan sonra sırasıyla Gıyas ed-Din İbrahim Şah, Adil Bey, Celal ed-Din Bayezit, II. Süleyman Şah, İsfendiyar Bey, İbrahim Bey ve İsmail Bey geçti (Sevim-Yücel, 1990, s.199-204).

İsmail Bey, İbrahim Bey'in büyük oğluydu ve 1442 sonlarında tahta çıktı. Kendisine karşı küçük kardeşi Kızıl Ahmed Bey harekete geçtiyse de başarılı olamayarak Osmanlılara sığındı ve kendisine Bolu Sancak Beyliği tımar olarak verildi. Kızıl Ahmed Bey, beyliğe hâkim olmak için Osmanlı vezirlerini kışkırtmaya başladı. Fatih Sultan Mehmed, Trabzon üzerine hareket ettiği sırada İsmail Bey'den askeri yardım ve Sinop limanına gelecek donanmanın tamirini istedi. İsmail Bey, oğlu Hasan Bey'i Candarlı ordusuyla gönderdiyse de Sultan Hasan Bey'i tutuklattı. Candar oğulları Beyliği'ni Kızıl Ahmed Bey'e vererek Mahmud Paşa'yı Kastamonu üzerine gönderdi. İsmail Sinop'a gidip savunma önlemleri aldıysa da Sultanın huzuruna giderek ona tabiiyetini arz etti (Sevim-Yücel, 1990, s. 204-205).

Müneccimbaşı Camii'd-Düvel adlı eserinde; "Kızıl Ahmed Bey, Devlet-i Âliye'ye iltica etmiş ve Vezir-i Âzam Mahmud Paşa'nın yakın

adamlarından olmuştu. Kızıl Ahmed Bey'e Bolu vilayeti has olarak verilmişti. Daima Mahmud Paşa'yı kardeşi İsmail'in aleyhine kıskırtıyor ve mülkünü elinden alması için tahrik ediyordu. Mahmud Paşa'da Şehr-i yâr hazretlerine İsmail Bey'i kötülüyor ve mülkünü elinden alması için teşvik ediyordu. Sonunda Sultan, buna razı gösterdi. Büyük bir donanma ile Sinop'a hareket emrini verdi. Fatih, Ankara'ya ulaştı... ”.

Kızıl Ahmed Bey, kardeşi İsmail Bey'in yerine 1461'de Osmanlı himayesinde Candar oğulları beyliğinin başına geçti. Fakat bu hal görünürde idi ve çok kısa sürdü (Yücel, 1980, s. 117). Gerçekten Fatih, 1461'de yaptığı seferle beyliğin ülkesini Osmanlı topraklarına dâhil etti (Unat-Köymen, 1995, s.755). Padişahın başlangıçta atalarının hamilik usulüne sadık görünerek, kendisine bağlı saydığı Kızıl Ahmed Bey'i o an için Kastamonu Beyliğine getirmesi öyle anlaşılıyor ki, siyasi bir taktiği idi. Fatih Sultan Mehmed Candar-oğulları beyliğinin şeklen bir müddet daha yaşamasına imkân verdi. Nitekim sultan, Kızıl Ahmed Bey'i Trabzon üzerine yaptığı sefere götürdü ve seferden döner dönmez Rumeli'de Mora Sancağını verdi ve onu Kastamonu'dan uzaklaştırarak bu beyliği kesin olarak Osmanlı ülkesine kattı (Yücel, 1980, s. 117).

Bu durum karşısında Kızıl Ahmed Bey'in, Fatih'e karşı isyan ettiği gibi ve aleyhinde mücadeleye girişmekten de çekinmedi. Nitekim o, kendisine verilen Mora sancak beyliğine gitmeyerek Karaman-oğluna iltica etti. Karaman-oğlu İbrahim Bey, Kızıl Ahmed Bey'e iyi muamelede bulunarak yanında kalmasını istedi ise de Osmanlı topraklarına yakın yerlerde kalmayı kendisine tehlikeli gören Kızıl Ahmed Bey, Ak-koyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın himayesine sığındı (Yücel, 1980, s. 117-118).

Osmanlı kaynağı Neşri bu konuda; "... Andan Kızıl Ahmed'e Rum-ili'nde tımar verip, Kastamonu'yu kendi kullarına verip İsfendiyar şehirlerine kadı nasb edip, hutbe ve sikke kendi Sultan Mehmed adına olup, Kanun-ı Osmanî nida edip, ol memleketleri zapt ettiler. Andan Kızıl Ahmed, hünkârdan destur dileyip eyitti: "Varayın, Bolu'dan evimi devşirip, Hüdavendigâr gelinceye kadar hazır edeyin. Hünkâr gelince Rum-İli'ne bile geçeyin" dedi. Andan Kızıl Ahmed'e destur verdiler. Bolu'ya gelip, bir gece Karaman yolunu tutup gidip varıp Karaman'a çıktı. Karaman oğlu Kızıl Ahmed'e harçlık verip yanında alıkoymak istedi. Kızıl Ahmed, Osmanlı korkusundan kabul etmeyip, varıp Hasan Draz'a gitti. Ta Bayezid Han devri gelinceye kadar anın yanında oldu" (Unat-Köymen, 1995, s. 755).

Candar-oğlu Kızıl Ahmed Bey'in Uzun Hasan ile müşterek olarak Fatih'e karşı giriştiği düşmanca teşebbüsün ilki Karamanoğlu İbrahim

Bey'in ölümüyle başladı ve Otluk-beli savaşı ise düşmanca teşebbüsün sonuncusudur (11 Ağustos 1473). Bu savaşta Anadolu üzerinde hâkimiyet mücadelesi kesin olarak Fatih lehine gelişti ve böylece Kızıl Ahmet Bey'in de yıldızı söndü (Yücel, 1980, s.121-122).

Neticede o, böylece Osmanlıların hiç de hoşuna gitmeyecek davranışlarda bulundu ve görüldüğü üzere önce Karaman-Oğlunun sonra da Bayındırlıların yanına gitti. Meşhur Otlukbeli Savaşında, Fatih Sultan Mehmed karşısında yer alan, büyük yenilgi üzerine de Uzun Hasan gibi izini kaybettiren Kızıl Ahmed Bey, 1481'e kadar Ak-koyunlu ülkesinde kaldı (Yücel, 1980, s. 117-122). Uzun Hasan'ın 1478'de Tebriz'de ölmesi üzerine şehzadeler arasında çıkan taht mücadelelerinde Candar oğlu Kızıl Ahmed Bey, kardeşi Halil Bey tarafından Diyar-ı Bekr valisi tayin edilen Yakup Bey'in tarafını tuttu. Yakup Bey, 1478-79 yılı başlarında Diyar-ı Bekr'den hareketle Tebriz üzerine yürüyüşü sırasında Bend-i Mahi'ye geldiği zaman Kızıl Ahmed Bey kuvvetleriyle, diğer Türkmen emirleri gibi Yakup Bey'in ordusuna katıldı. Yakup Bey'in kazandığı bu savaşından sonra Kızıl Ahmed Bey'in hayatı Bayındırlı ülkesinde bilinmemektedir (Yücel, 1980, s.123). Gelişmelerden anlaşıldığı üzere yeniden Osmanlı ülkesine döndü.

Bu arada Fatih Sultan Mehmed'in ölümü ile II. Bayezid'e yaklaşan Kızıl Ahmed, eski hukukuna dayanarak, affedilmesini gerçekleştirdi. 1488'de Karaman Seferinde Serdar tayin edilen Ali Paşa'nın yanında Kızıl Ahmed Bey de bulunuyordu ki, bu durum Solakzade'de; "Ali Paşa, irsal buyurulan emre imtisal ederek, Darü'l-Hilafe tarafına isticâl hareket etti. Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa ve Turahan Beyoğlu Ömer Bey, İsfendiyar oğlu Kızıl Ahmed Bey ile birlikte cihanpenah dergâhına yönelip, yola çıktılar" (Çelebi, 1297, s. 351).

Görüldüğü gibi Kızıl Ahmed Bey, böylece tekrar Osmanlı hizmetine girdi. II. Bayezid'in emri ile de 1500'de Mutun Hisar'ı kuşatmasına katıldı. İbn Kemal ondan bu münasebetle, "Sağ kolda, Serdar-ı Muazzam İsfendiyar oğlu Kızıl Ahmed oturdu" demektedir (Uğur, 1997, s. 205).

II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim ve Kanuni dönemlerinde böylece İsfendiyaroğullarının yerine aile ismi olarak Kızıl Ahmedli kullanıldı. Osmanlılar ve Kızıl Ahmed Bey, eskisi gibi bu ailevi yakınlığa da önem verdi. Kızıl Ahmed Bey'in ölümünden sonra da çocukları Osmanlılara hizmet etmeye devam ettiler. Şemsî Ahmed Paşa'nın da işaret ettiği gibi oğlu Mirza Mehmed Paşa, önce II. Bayezid'in kızı Fatma Hatun ölümü ile de (II. Bayezid'in) oğlu Abdullah'ın kızı Şah Nisa ile evlendi. Bilindiği üzere II. Bayezid'in dedesi II. Murad Bey, İsfendiyar oğullarından

Tacünnisa Hatice Halime Hatun adında bir prensesle evlenmişti.

Yavuz Sultan Selim Osmanlı tahtına geçtikten sonra doğuda beliren Safevi tehlikesini gidermek amacıyla 1514'de sefere çıktı. Sultan Selim'e son Ak-koyunlu Sultan'ı Murad'ın veziri olup 1501 Tebriz'in ele geçirilmesinden sonra Trabzon'da vali olan Yavuz'a sığınan Bayındırlı Korkmaz Bey'in oğlu Ferruhşâd Bey ile birlikte on iki Bayındırlı beyi de Çaldıran seferine öncülük ettiler (Bayburtlu Osman, (Atsız, 1961, s. 14-16).

Bu arada Kuzey-doğu Anadolu'da bir ucu Kafkasya'da bulunan iki beylikten birisi, Yukarı-Kür boyunda Ahılkelek, Akşehir, Ahıska, Altınka le, Çıldır, Ardahan, Göle, Oltu, Artvin, Ardaneç, Narman, Bardız, Tortum, Yusufeli ve İspir bölgelerini içine alan Sa-Atabago/Atabek-Yurdu Kıpçak Beyliği bulunuyordu. Kıpçakların başında Mirza-Çabuk (1502-1516) vardı ki, Osmanlılara tabii bulunuyordu (Kırzioğlu, 1976, s.101). Kıpçak Atabeği Çaldıran seferi sırasında Osmanlılara büyük yararlılık gösterdi. Ancak Mirza Çabuk'un ölümü üzerine Atabek Yurdunda biri Safevilere diğeri Osmanlılara bağlı iki rakip Atabek ortaya çıktı ve iki rakip arasında mücadele başladı (Kırzioğlu, 1976, s. 114). Bunun üzerine 12 Recep 921 (22 Ağustos 1515) günü toplanan divanda alınan kararlarda Sinan Paşa'nın Atabek Yurduna sefer açılmasına karar verildi. Ayrıca 29 Ağustos 1515'de gönderilen hükme göre, daha önce Yavuz Sultan devrinde Safeviler karşı tertip edilen sefere katılan, Bolu Sancak Beyi Kızıl Ahmedli/İsfendiyarlı Mirza Mehmed Bey'in Bayburt tarafına gitmesi ne Bayburt muhafazasına tayin edildiği buyuruldu. Zira bu sırada Sancak beyi olan Bıyıklı Mehmed Paşa'nın Diyar-ı Bekir'in fethine tayin edilmesi üzerine Sancak beyliği boş bulunuyordu. 25 Eylül 1515'de Bolu Sancak Beyliğinden Bayburt, Tercan ve Erzincan'ın yönetimine getirildi. Bunun sonucunda Trabzon, Bayburt Kemah ile birlikte Erzincan altı yüz elli bin akçalık haslar ile Erzincan-Bayburt Beylerbeyliği Kızıl Ahmedli Mirza Mehmed Bey'e verildi (Feridun Bey, Münşeatü's-Selatin, I, 1274, s. 491; Kırzioğlu, 1976, s. 115-116; Miroğlu, 1975, s.19; Aydın, 1998:49).

İsfendiyarlızâde İbrahim Bey'in torunu ve Kızıl Ahmed Bey'in oğludur. Doğum tarihi bilinmemekte ise de Fatih döneminde (1421-1481) dünyaya gelmiş olmalıdır. Zira Kızıl Ahmed Bey ailesiyle birlikte Bolu'dan Karamana giderken çocuklarını da yanına almıştı. Kızıl Ahmed'in muhtemelen İstanbul'da ölümünden sonra, ailenin sorumluluğu Mirza Mehmed'e düşmüştür. Belki de Üsküdar'a yerleşen ilk yerleşen Kızıl Ahmedli odur. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi sırasında Bolu Sancak Beyi idi. Şemsî Ahmed Paşa'nın düzenlettirdiği Vakıfnâme'de Bolu; "Ol cümleden birisi Memalik-i Mahrûse-i Anadolu'da kaza-ı firuze, kalem-i

âsuman gibi bir sahra-ı rûm-efza-ı diliştan içre Bolu nâm şehr-i Süreyya intizâmda vâki olmuştur” gibi sözlerle övülmektedir (Şemsî Ahmed Paşa Vakfiyesi, No: 737/13, vrk: 21)

Mirza Mehmed Bey, Bolu askeri ile Yavuz Sultan Selim’in Safeviler üzerine yaptığı sefere katıldı. Lütfi Paşa, onun sefere katılması hakkında şunları yazmaktadır; “Bundan sonra an-ı vahid ile yeşil bayraklar ile âdemisi cümle ak giyinmişler. Emma çokluğun nihayeti yok nişan, sordu kim bu hadsiz leşker kangı kişverden gelür ve ol yeşil sancak kimindir ve bunca bayraklar ki, cümle ne yüzden yeşüldür? Rumî cevap verüb didi kim; “İsfendiyar oğlu Mirza Beg’dür. Turakları Kastamonu ve Bolu’dur. Âl-i Osman’a ced ber cedd mürid ve muhiblerdir. Ve bu iki alaylar ki, geldi, ikisi dahi karavullardır... (Atik, 2001, s. 207)”

Mirza Mehmed Paşa, daha çok serhatteki Gürcü meselesi ile meşgul oldu. Yavuz’un şehzadeliği ve Çaldıran seferi sırasında eski dostu ve müttefiki olan mirza Çabuk vefat edince, siyasi durum belirsizleşti. Yukarıda da belirtildiği gibi Çabuk’un yerine geçmek isteyen Menuçeher, Basata adındaki beylerinden birini padişah eşğine gönderdi (1516). 22 Kasım 1516’da, Yavuz Sultan Selim Şam’da iken Kıpçak Atabek’i Menuçeher tanınmış yakınları ile huzura kabul edildi. Osmanlılar, 10 Aralık 1516 Şam Divanında Menuçeher’i Kıpçak tahtına layık gördüler. Atabekler yurdunda Menuçeher ile IV. Korkore arasında vuku bulan taht mücadelesi üzerine 14 Sefer 1516 tarihli Divan’da alınan kararda, Safevilerin desteklediği IV. Korkore’ye karşı Osmanlıların tabiiyetini kabul eden Menuçeher’e yardım etmesi için Bayburt Kızıl Ahmedli Mirza Bey’e ulak gönderildi (Feridun Bey, 1274, s. 491-492; Kırzioğlu, 1976, s. 117). Emri alan Mirza Mehmed, IV. Korkore/Kvarkare üzerine hareket etti. 29 Ağustos 1517’de yapılan savaşta İspir Bey’i ile birlikte hayatını kaybetti. Bu beklenmedik olayın haberi Yavuz Sultan Selim’e Halep civarında iken ulaştırıldı. İlk tedbir olarak Nasuh Bey’e 7 Mart 1518’de Bayburt Beylerbeyliğine tayin edildi. Trabzon Sancağı ise İskender Bey’e verildi (Feridun Bey, 1274, s.492; Kırzioğlu, 1976, s. 118; Miroğlu, 1975, s.19).

Mirza Mehmed Paşa’nın şehit edilmesi olayı Hasan Rumlu’da da mevcuttur. Osmanlı kaynaklarında görülmeyen bazı ayrıntıları Hasan Rumlu şöyle nakletmektedir; “Şah İsmail Nahcivan’da kışladı. Sultan Selim’in emirlerinden Kızıl Ahmed oğlu Gürcistan’ı (Atabek Yurdu) bu ülkenin valisi Kvarkare/Korkora’dan kurtarıp Sultan Selim’e vermek için Gürcistan/Atabek Yurdu’na geldi. Kıpçak Atabeyi onlarla Karaca Ardahan’da savaştı. Ancak Mirza Mehmed Bey, yapılan savaşta Menuçeher, Kıpçak ve savaşa katılan bütün Rumlularla (Osmanlılar) birlikte hayatını

kaybetti. Çukur Sa'd Beyi Div Sultan, sonra Tav-Eli vilayetini yağmaladı ve Çukur Sa'd'a geri döndü"¹.

Mirza Mehmed, istikbal va'd eden paşalardandı. Tav-Eli'nin dışında, Ardahan'da şehit edilmesi, şüphesiz ki büyük bir kayıptır. Savaş esnasında hayatını ilk kaybeden Kızıl Ahmedli olmaktadır. Mezarının yeri bilinmemektedir.

Mirza Mehmed'in Ardahan'da şehit düşmesi üzerine eşi Şah Nisa Hatun, son günlerini oğulları ile geçirdi. Onun iki oğlunun adı biliniyor. Bunlar Şemsî Ahmed Paşa ve Kara Mustafa Paşa'dır. Bunlar da kanuni devrinden başlayarak Âl-i Osman'ın hizmetinde oldular. Şemsî Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde belirttiği gibi; "Mader, taht-ı Al-i Osman'a muttasıldır. Zira merhume, merhum Sultan Bayezid Han (1481-1512) aleyhi'r-rahme ve'r-ridvan evlâd-ı kiramdan şehzade-i âzâm Sultan Abdullah'ın kerimeleridir" (Feridun Bey, 1274,s. 475, 480-482).

Osmanlı sarayının yakın bendesinden olmak dolayısıyla, şehit Mirza Mehmed'in çocukları devlet tarafından himaye edilmiştir. Onların yetişmeleri ve öğrenim görmeleri de gözetilmiştir. Şah Nisa Hatunun çocukları ile Candarlılar, İsfendiyarlılar ve Kızıl Ahmedliler için yeni bir devre açılmıştır. Bu da Şemsilerdir.

Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad zamanlarında devletin çeşitli kademelerinde görev alan Şemsî Ahmed Paşa, 1580'deki ölümüne kadar kişiliği ve daha sonra da eserleriyle dikkatleri üzerinde topladı. Bıraktığı Vakfiye'de, Peçevi ve Mustafa Âli'nin eserlerinde söz edilmektedir.

Oğlı İsfendiyar onun ey yâr

Kastamonu'da eylemiş idi karar

¹ Hasan Rumlu, (Ahsenü't-Tevarih) Şah İsmail Tarihi, Çevr. Cevat Cevan, Ankara 2004, s. 206: Mirza Mehmed'in ölümünden hemen sonra yazılan ve Kıpçak Atabekler bölgesini tasvir eden defterde şunlar aktarılmaktadır; "Ardahan Ovasından bir yol vardır ki, Tümüük adlı bir kaleye varur. Bu Tümüük kal'ası dahi Diyar-ı Gürcistan'ın meşhurca kal'asıdır. Bunun yukarısında Tümüük Suyu'nun üzerinde, bir ünlüce becene vardır. Kızıl Ahmed oğlu Mirza Bey, Sultan Selim Han zamanında varduğunda, Sûr Han nâm kâfir ki, Kvarkare'nin kayın atasıdır. Ehl ü iyâli ile ol in içinde olup ve Körese'nin ehli ve iyâli onunla bile olup, dahi nice aznavurlar bil ol beceneyi feth idüb, anları andan çıkarmışlardır. Körese'nin biri Asitane-i Saadet canibine gelmiştir". (Bkz. J. L. Bacqué-Grammont, 1978, s. 153-154).

*Oğlı İsfendiyar'ın İbrahim
Bir oğlı verdi ona dahi Kerim.*

*Kızıl Ahmed idi anın nâmi,
Almış idi cihandan ol kâmi.*

*Ahmed'in oğludur benim pederim
Benim onlardan özgedir hünerim*

*Nam-ı pâki Muhammed Mirza
Dar-ı huld içre server-i şühedâ
Adım Ahmed dürür benim amma*

Şemsî Paşa dahi denirse n'ola (Baykal, 1982:11)

“Şemsî Ahmed Paşa ki, Âl-i İsfendiyar'dan yani Kastamonu' i pay-ı taht idinen ümerâ-i nâm-dâr'dan Kızıl Ahmedli nâm emir-i kebîr-in evladından idi. Hatta Mirzâ Paşa ki Arz-ı Rûm ve Sivas Eyaletlerine me'an mutasarrıf olub, Mısır Fatihî Sultan Selim Han zamanında istiklalle i'tîâ-ı şan bulmuşdı (Çerci, 2000, s. 249).

Şemsî Ahmed Paşa², vakfiyesinde soyunun övgüye layık kimselerden olduğunu ve anne-baba tarafından yüksek ailelere bağlı olduğu belirtmektedir. Baba tarafından İsfendiyar-oğullarından Mirza Paşa'ya dayanmaktadır (İnbaşı, 2005, s. 258). Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında, 1551'de Şam, sonra Sivas ve 1554'de Anadolu Beylerbeyliğine tayin edilmiş ve bir müddet sonra da Rumeli Beylerbeyi oldu. Bu vazife ile Sigetvar seferine (1566) iştirak etti. Sultanın ölümünden sonra bir müddet inzivaya çekildi. Lala Mustafa Paşa sadarete gelince muğber olarak tekaüd oldu. Sultan II. Selim (1566-1574) zamanında yeniden hizmete girerek vezirliğe terfi eden ve musâhib olan Şemsî Ahmed Paşa, Sultan III. Murad (1574-1595) zamanında da padişahın teveccüh ve itimadına mazhar oldu (Bayraktar, 1982, s.101).

² Şemsî Paşa hal ve hareketleri laubali, davranışları gülünç ve meşrebi eğlendirici, nedimlere özğü tatlı laf etmesini, kibarca söyleşmesini bilen ve çok da eli sıkı bir adamdı. Şiir yeteneği ne övülecek kadar iyi, ne de büsbütün batırılacak kadar kötü idi. (Bkz. Peçevi Tarihi, s. 9).

İsfendiyar oğullarının Kızıl Ahmed Bey zamanında farklılaşmaya başlayan hayatları zorlu geçti. Kızıl Ahmed Bey'in Karaman oğullarının yanına gitmesiyle başlayan İsfendiyar-Osmanlı rekabeti, Uzun Hasan'ın yanına gitmesiyle zirveye çıkmıştır. Uzun yıllar Bayındırlılara hizmet eden Kızıl Ahmed Bey, Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonra II. Bayezid döneminde tekrar Osmanlı hizmetine girdi. Kızıl Ahmedliler hizmetlerine devam ederek Osman oğullarının itimadına mazhar oldular. Kızıl Ahmed Bey'in oğlu Mirza Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim zamanında Bayburt Beylerbeyi oldu ve Kıpçaklarla yapılan savaşta şehit düştü. Onun soyu Şemsi Ahmed Paşa tarafından devam ettirildi. Hatta Peçevi'nin anlattığına göre; "... Bir gün özel dinlenme odasında oturuyordum. Saadetli padişahın huzurundan çıkan Şemsi Paşa sevinç ve neşe içinde geldi ve kâhyası olan Koçu Kethüda'ya, "bu gün Kızıl Ahmedlilerin öcünü Osman oğullarından aldım. Onlar bizim ocağımıza su döktükleri gibi ben de onların ocağını söndürecek bir başlangıç düzenledim... Rüşveti tattırdım. Hatta kırk bin altın gibi büyükçe bir lokma idi, yutturdum. Bundan sonra onlar rüşvet almaktan duramazlar (Baykal, 1982, s. 8)". Bu kayıtlardan Şemsi Paşa'nın Osmanlıların, İsfendiyar oğullarının hâkimiyetine son vermelerini unutmamıştır. Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre Candaroğulları, İsfendiyarzâdeleler, Kızıl Ahmedliler ve son olarak da Şemsiler adını almışlardır.

KAYNAKÇA

- Aydın, D. (1998). *Erzurum Beyler Beyliği ve Teşkilatı*, Ankara.
- Bayburtlu Osman, (1961). *Tevârih-i Cedid-i Mir'at-i Cihan*, (Hzl. Atsız), İstanbul.
- Bayraktar, N. (1982). "Şemsi Ahmed Paşa Hayatı ve Eserleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 99)
- Feridun Bey, (1274). *Münşeâtü's-Selatin*, I, İstanbul
- Gelibolu'lu Mustafa Âli ve Kühü'l-Ahbarında II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed Devirleri*, (2000).II, Hzl. Fariz Çerçi, Kayseri
- Rumlu, H. (2004). (Ahsenü't-Tevarih) *Şah İsmail Tarihi*, Çevr. Cevat Cevan, Ankara
- İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (1997) Hzl. Ahmet Uğur, VIII. Defter, Ankara
- İnbaşı, M. (2005). *Şemsi Paşa Vakfiyesi*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, S. 27, Erzurum
- Bacqué, J.L.-Grammont, (1978). *Etudes Turco-Safavides IV: Un Description du Saatabago vers 1520*, Bedi Kartlisi, XXXVI
- Kırzioğlu, F. (1976). *Osmanlıların Kafkas-Ellerini Fethi*, Ankara
- Lütfi Paşa, (2001). *Tevârih-i Âl-i Osman*, Çevr. K. Atik, Ankara
- Miroğlu, İ. (1975). *XVI. Yüz yılda Bayburt Sancağı*, İstanbul
- Müneccimbaşı, (1995). *Camii'd-Düvel*, Hzl. A. Ağırakça, İstanbul
- Peçevi Tarihi*, (1982). Hzl. Bekir Sıtkı Baybal, II, Ankara
- Solakzâde, (1297). *Mehmed Hemdemi Çelebi, Solakzâde Tarihi*, İstanbul

Şemsî Ahmed Paşa Vakfıyesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi Kütüphanesi, No: 737/13, vrk: 21
Yücel, A.-Yaşar Y. (1980). *XIII-XV. Yüzyıllar, Batı Anadolu Tarihi, Çoban Oğulları, Candar Oğulları Beylikleri*, Ankara.